

OSY – BI-SPOL-16

Procesy a vlákna, jejich implementace. Synchronizační nástroje. Klasické synchronizační úlohy. Plánování vláken. Přidělování prostředků, Coffmanovy podmínky, způsoby řešení uváznutí.

Obsah

1	Procesy a vlákna	2
1.1	Procesy	2
1.2	Vlákna	3
2	Synchronizace	5
2.1	Zákaz přerušení (DI)	5
2.1.1	Nevýhody	5
2.2	Aktivní čekání vs blokování	5
2.2.1	Aktivní čekání	5
2.2.2	Blokování	5
2.3	Sdílená proměnná	5
2.4	Instrukce TSL	5
2.5	Instrukce XCHG	5
2.6	Problémy	6
2.6.1	Bez použití synchronizace (časově závislé chyby)	6
2.6.2	Při použití synchronizace	6
2.6.3	Inverzní prioritní problém	6
2.6.4	Synchronizace pomocí blokování	6
2.7	Typy synchronizace	6
2.8	Adresování	6
3	Přidělování prostředků	6
3.1	Sleep & Wakeup	6
3.1.1	wait()	6
3.1.2	wakeup(thread)	7
3.2	Condition variable	7
3.2.1	cond_wait(&var, &mutex)	7
3.2.2	cond_signal(&var)	7
3.3	Semafor	8
3.4	Bariéry	8
4	Coffmanovy podmínky	8
5	Uváznutí	8
5.1	Způsoby řešení uváznut	8
5.1.1	Přstrosí algoritmus	8
5.1.2	Detekce a zotavení	9
5.1.3	Pečlivá alokace prostředků	9
5.1.4	Prevence pomocí nesplnění aspoň jedné z Coffmanových podmínek	9
6	Příklady	9
6.1	Večeřící filosofové	9
6.2	Čtenáři - písáři	9
6.3	Producent - konzument	9

1 Procesy a vlákna

Program je posloupnost instrukcí definujících chování procesu.

Proces je instance spuštěného programu, která slouží k alokovaní prostředků (adresový prostor, otevřené soubory, ...). Informace o tomto procesu (ID, identita, informace o rodiči a potomcích,...) jsou následně uloženy v jádru.

Vlákno je část výpočtu, které je přidělován procesor (jádro CPU). Jádro alokuje pro každé vlákno zásobník (pro historii výpočtu a lokální proměnné) a udržuje aktuální hodnoty registrů (pro opětovné spuštění)

1.1 Procesy

Vytvoření

- OS inicializuje v jádře datové struktury spojené s novým procesem.
- OS nahraje kód a data programu z disku do paměti a vytvoří prázdný systémový zásobník pro main vlákno.

Klonování

- OS zastaví aktuální proces a uloží jeho stav.
- OS inicializuje v jádře datové struktury spojené s novým procesem.
- OS udělá kopii aktuálního kódu, dat, zásobníku, stavu procesu,...

fork()

- Vytvoří nový proces, který je kopií procesu, z kterého byla tato funkce zavolána.
- V rodičovském procesu vrací funkce PID potomka
- V potomkovi vrací funkce 0
- Kódový segment sdílí potomek s rodičem.
- Datový a zásobníkový segment vznikají kopii dat a zásobníku rodiče.

execve(char *filename,...)

- V procesu, ze kterého je funkce volána, spustí nový program.
- Obsah původního procesu je přepsán novým programem.
- Atributy procesu se nemění (PID, PPID, ...).

wait(int *status)

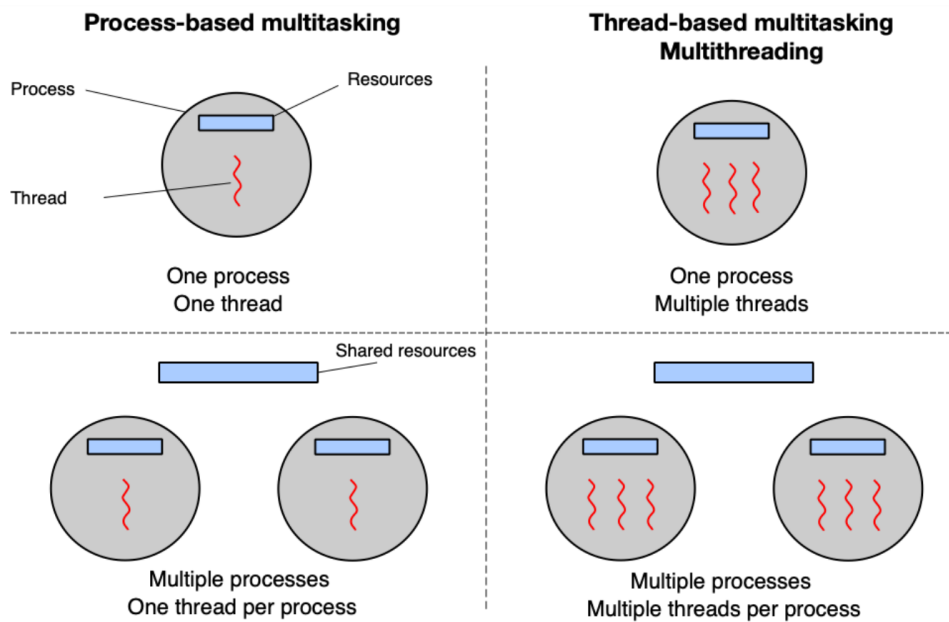
- Umožňuje v rodičovském procesu počkat na dokončení potomka.
- Funkce zablokuje rodičovský proces, ve kterém je zavolána, dokud se jeden potomek neukončí.

Ukončení

- Proces se pokusí předat návratový kód rodiči
- Ukončení všech vláken, která existují v rámci procesu
- Uvolnění adresového prostoru procesu a jeho datových strukturu

1.2 Vlákna

- Jsou jednotky plánované pro spuštění na CPU
- Každé vlákno má vlastní:
  - Hodnotu čítače instrukcí
  - Hodnotu CPU registrů
  - Zásobník
- Ostatní prostředky jsou sdílené
- Vlákna nejsou nezávislá jako procesy
- Vlákna sdílí stejný adresový prostor, stejné soubory, potomky a reakce na signály

Vytvoření

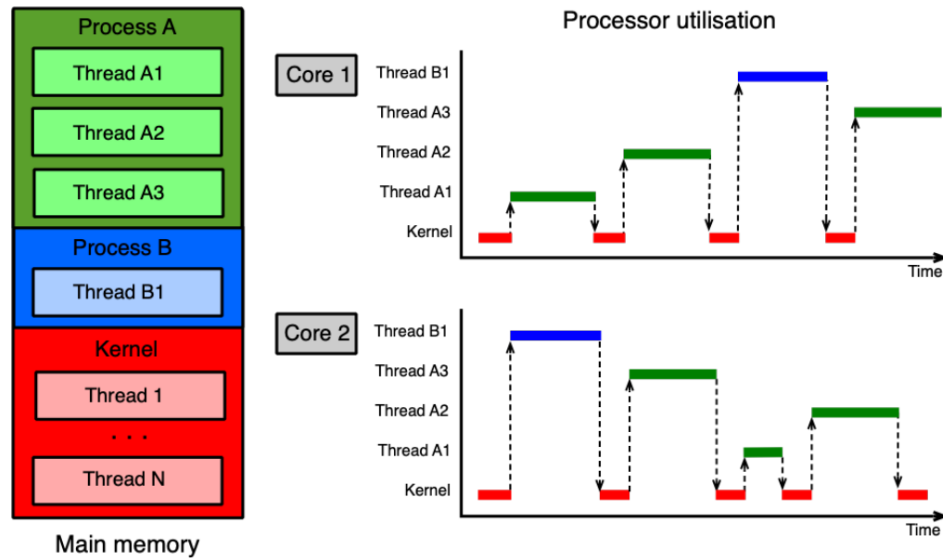
- `pthread_create()` v POSIXu
- `CreateThread()` v MS Win

Ukončení

- `pthread_exit()` POSIX
- `ExitThread()` MS Win

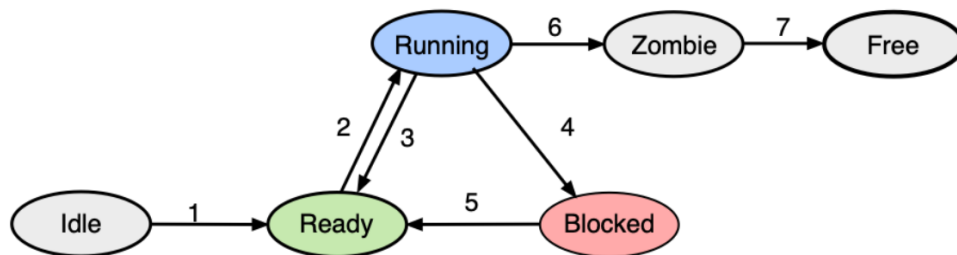
Přepínání kontextu

- Rozdělení vláken jednotlivých procesů mezi jednotlivá jádra
- Vlákno má svojí dobu, po kterou může běžet na daném jádře, pak je prerušeno a je dán čas jinému vláknu

Stavy vláken

- Idle: vznik nového vlákna
- Ready: vlákno čeká až mu bude přiděleno jádro CPU
- Running: vlákno je zpracováváno jádrem CPU
- Blocked: vlákno čeká na událost (dokončení I/O operace, příchod signálu,...)
- Zombie: vlákno je ukončováno, ale zatím ještě nebylo vše dokončeno
- Free: vlákno bylo kompletně zrušeno (pouze teoretický stav)

2 Synchronizace

2.1 Zákaz přerušení (DI)

CPU je přidělováno postupně jednotlivým vláknům za pomoci přerušení od časovače nebo jiného přerušení. Vláknem zakáže všechna přerušení před vstupem do kritické sekce a opět je povolí až po jejím opuštění.

2.1.1 Nevýhody

- DI od jednoho uživatele blokuje i ostatní
- V multi-CPU má efekt pouze na aktuální CPU
- Zpomalí reakce na přerušení
- Možnost blokovat celé CPU při chybné implementaci
- Nehodí se pro běžná uživatelská vlákna

2.2 Aktivní čekání vs blokování

Pouze jedno vlákno může do kritické sekce, ostatní mají smůlu

2.2.1 Aktivní čekání

- Sdílená proměnná indikuje obsazenost
- Vlákna ve smyčce testují tuto hodnotu a čekají až budou moci postoupit
- Pokud se dlouho čeká na vstup do kritické sekce, dochází k plýtvání časem procesoru

2.2.2 Blokování

Vláknem provede systémové volání, které ho zablokuje do okamžiku než se sekce uvolní

2.3 Sdílená proměnná

Vzájemné vyloučení nastavením sdílené proměnné při vstupu do sekce

2.4 Instrukce TSL

- Test and Set Lock (TSL) - instrukce načte obsah slova do registru a nastaví obsah slova na nenulovou hodnotu
- CPU provádějící TSL lockne paměťovou sběrnici dokud se TSL nedokončí
- TSL je atomická instrukce
- TSL lze použít u multi-cpu se sdílenou pamětí

2.5 Instrukce XCHG

- Alternativa k TSL
- Exchange instrukce (XCHG) atomicky prohodí obsah slova na dané adrese v paměti a registru

2.6 Problémy

2.6.1 Bez použití synchronizace (časově závislé chyby)

- Dva a více procesů či vláken používá společné prostředky (sdílená paměť, soubor, proměnná)
- Výsledek je závislý na přepínání kontextu
- Tyto chyby jsou velmi špatně detekovatelné

2.6.2 Při použití synchronizace

- Deadlock = situace kdy se více vláken čeká na událost, kterou může vyvolat pouze jedno z čekajících vláken
- Livelock = situace, kdy několik vláken vykonává neužitečnou činnost (mění svůj stav), ale nemohou postoupit k vykonávání usefull práce
- Hladovění = situace, kdy ready vlákno je předbíháno a nedostane se k prostředkům

2.6.3 Inverzní prioritní problém

- Vlákno A má nižší prio. a je v kritické sekci
- Vlákno B má vyšší prio. a čeká pomocí aktivního čekání
- OS používá prioritní plánování, má 1 jádro na 1 CPU
- Potom může nastat, je-li priorita fixní, uvážnutí

2.6.4 Synchronizace pomocí blokování

- Ve většina případů je blokování lepší než aktivní čekání či zákaz přerušení
- Vlákno je zablokováno, pokud chce vstoupit do již zablokované kritické sekce, je přesunuto na čekací frontu
- Tyto operace již na úrovni jádra OS

2.7 Typy synchronizace

- Blokuující send i receive - rendezvous
- Neblokuující send a blokuující receive
- Neblokuující send i receive + test příchozích zpráv

2.8 Adresování

- Přímé - Zpráva je uložena přímo do prostoru příjemce
- Nepřímé - Zpráva je uložena do sdíleného prostoru (mailbox)

3 Přidělování prostředků

3.1 Sleep & Wakeup

3.1.1 wait()

- Systémové volání

- Zablokuje vlákno, které ho zavolalo
- Zakáže alokaci CPU pro toto vlákno a přesune jej do fronty, kde čeká na probuzení

3.1.2 `wakeup(thread)`

- Probudí vlákno uspané pomocí `wait()`
- Odstraní vlákno z čekací fronty
- Povolí alokaci CPU
- Waiting bit
  - Wakeup volání na neuspané vlákno - bit je nastaven
  - Uspání vlákna s již nastaveným bitem - vlákno není uspano, ale bit je pouze resetován

3.2 Condition variable

3.2.1 `cond_wait(&var, &mutex)`

- Mutex zamčen a daném vláknu
- Po zavolání je mutex odemčen a vlákno uspano
- Po probuzení je mutex znovu uzamčen

3.2.2 `cond_signal(&var)`

Odblokuje alespoň jedno z uspaných vláken

3.3 Semafor

- Obsahuje čítač a frontu čekajících procesů
- Instrukce jsou prováděny atomicky (nelze je přerušit)
- **Init()**
Nastavení čítače na zadané číslo a vyprázdní se fronta
- **Down()**
Pokud je čítač > 0 , sníží se o jedna. V opačném případě je vlákno uloženo do fronty.
- **Up()**
Pokud je fronta neprázdná, probudí se jedno z čekajících vláken. V opačném případě se navýší čítač o jedna.
- **Monitory**
Do bloku je vpuštěno vždy jen jedno vlákno
O vyloučení v rámci bloku se stará překladač nikoli programátor
- **wait(c)**
Pozastaví vlákno na podmíněné proměnné c
- **signal(c)**
Probudí jedno z pozastavených vláken

3.4 Bariéry

Propouští minimální počet vláken. Když vlákna přijdou k bariéře, tak čekají, dokud jich není minimální počet, a až poté jsou puštěny dál

4 Coffmanovy podmínky

- Uváznutí nastane pouze pokud jsou splněny následující podmínky.
  1. **Vzájemné vyloučení:** každý prostředek je buď přidělen právě jednomu vláknu a nebo je volný (prostředek nemůže být sdílen více vlákny).
  2. **Podmínka neodnímatelnosti:** prostředek, který byl již přidělen nějakému vláknu, nemůže mu být násilím odebrán (musí být dobrovolně uvolněn daným vláknem).
  3. **Podmínka "drž a čekej":** vlákno, které má již přiděleny nějaké prostředky, může žádat o další prostředky (vlákno může žádat o prostředky postupně).
  4. **Podmínka kruhového čekání:** musí existovat smyčka dvou nebo více vláken, ve které každé vlákno čeká na prostředek přidělený dalšímu vláknu ve smyčce.
- První tři podmínky jsou nutné ale ne dostačující $\implies$ k uváznutí může dojít. Poslední podmínka představuje samotné uváznutí.
- Pokud aspon jedna z podmínek není splněna, nemůže dojít k uváznutí.

5 Uváznutí

5.1 Způsoby řešení uváznut

5.1.1 Pětrosí algoritmus

Úplné ignorování celého problému.

5.1.2 Detekce a zotavení

K uváznutí může dojít, ale pak je detekováno a odstraněno

Zotavení pomocí odebrání - násilné odebrání prostředku

Zotavení pomocí návratu - při detekci uváznutí je proces vrácen zpět v čase

Zotavení pomocí ukončení procesů - ukončení procesu ze smyčky alokačního grafu

5.1.3 Pečlivá alokace prostředků

5.1.4 Prevence pomocí nesplnění aspoň jedné z Coffmanových podmínek

6 Příklady

6.1 Večeřící filosofové

Model vláken, které soutěží o výlučný přístup k omezenému počtu prostředků.

N filozofů sedí kolem kulatého stolu a každý z nich buď přemýšlí nebo jí. K jídlu potřebuje současně levou a pravou vidličku.

Řešení:

- Pomocí mutexu
- Ověřování že můžeme vzít obě vidličky (atomické)
- Upozornění sousedů po skončení
- Sousedi blokování mutexem než dostanou upozornění

6.2 Čtenáři - písaři

Model vláken, které přistupují do společné databáze.

Více čtenářů může číst současně data pokud žádný písař nemodifikuje data v databázi.

Pouze jeden písař může modifikovat data v databázi v jednom okamžiku.

Řešení:

- Pomoc mutexu a counteru
- Uzavírání DB při psaní
- Reader čeká než může číst
- Reader notifikuje writer když už nikdo nečte
- Writer čeká než může psát
- Writer notifikuje reader když už nepíše

6.3 Producent - konzument

Producent produkuje data a vkládá je do sdílené fronty s omezenou kapacitou

Konzument vybírá data ze sdílené fronty.

Řešení:

- Tři mutexy

- Jeden pro přístup do fronty
- Jeden pro stav full (konzument čeká)
- Jeden pro stav empty (producent čeká)